

בסייעתא דשמיא

הפרשה

פירוש וזמנה

פרשת האזינו

אברהם יצחק קרישבסקי

מפתח העניינים

- א. פרשת האזינו**.....
- ג.** יערף כמטר לקחי תזל בטל אמרתי.....
- ד.** כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו.....
- ה.** הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט.....
- ט.** יסבבנהו יבננהו יצרנו כאישון עינו.....
- י.** כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם.....
- יב.** שירת האזינו שלימותם של ישראל.....
- יג.** וראה את ארץ כנען.....

הרב אברהם יצחק קרישבסקי

אדמו"רי ויז'ניץ 12, ביתר עילית

טל: 054-8464896, 02-5713641

מייל: a548464896@gmail.com

פרשת האזינו

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, הנה בפרשה הזו אמר משה לישראל בפועל את מה שהתחיל לומר להם בסוף הפרשה הקודמת שהולך להגיד להם, דהיינו ששם אמר להם "הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ואעידה בם את השמים ואת הארץ", ונראה ענינו שכל זמן שמשה היה חי היתה התורה תורת משה, שהוא בחינת תורה שבכתב, ובזה שהתורה נמשכת אף אחרי מות משה, פירושו הוא שהתורה נעשית תורתם של ישראל, ונהיתה התורה בבחינת תורה שבע"פ, בזה שהתורה ממשיכה להיות בישראל אפי' בעת שמי שקבל את התורה מן השמים איננו בחיים ומ"מ נמשך התורה בישראל, פירושו הוא שהתורה היא לא רק מה ששומע משה באופן ישיר מאת הקב"ה, אלא שהתורה נחקקה בלבם של ישראל, ובזה נהיה משמעותה שיכולים לבד להשיג את התורה, עומק הדבר הוא, שכבר בעת נתינתה ע"י משה נתן להם את התורה בדרגה הגדולה הזו, ולכן היה הוא מי שהקהילים והודיעם על כך, כלומר שהתורה שנתנה דרכי אותה התורה תשיגו אותה בבחינת תושבע"פ.

ולכן אמר להם את השירה הזאת, שזה ברית לעד לקיומה של התורה, וזה עומק פירושו של הכתוב "ואעידה בם את השמים ואת הארץ", כלומר שהתורה נעשתה חלק מהבריאה, ולכן העיד עליהם את עצם הבריאה דהיינו את השמים והארץ, וכן פירש רש"י שאם יקיימו התורה השמים תתן מטרה, והארץ תתן יכולה, שעומק הדבר הוא שהתורה נעשתה חלק מן הבריאה ומן החיים, ובקיומם את התורה יהיה להם הארץ ואם לא גם הבריאה לא תצליח להם וכאמור שזה שלימות קבלתם התורה שהיא כחלק מן החיים.¹

¹ ואומר ר' צדוק הכהן שאמר כאן האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, שאמר האזינו שצריך להטות אוזן לדברי תורה, (והאמת שמקור הדברים אומר האבע"ז, שמילת האזינו מגזירת אוזן, כאילו אמר הטו אוזן), ואומר שאז היה די בתורה שבכתב, דהיינו שהיו יכולים להבין ולהשיג את התושבע"פ מתוך התורה עצמה, אלמלא לא חטאו ישראל, וכמו שיהיה לעתיד דכתיב ולא ילמדו עוד איש את רעהו, וזהו ותשמע הארץ, שממילא תשמע הארץ שהוא הגוף, ואמר "אמרי פי" ע"פ מה שמובא בזה"ק אמירה בלחישה, דהיינו דברים שמבינים כשאומרים בלחישה, וכתיב יערוף כמטר לקחי על תושב"כ, שהוא כמטר שניכר שיוורד מן השמים, תזל כטל אמרתי - על תושבע"פ שנמשל כטל שאינו ניכר ירידתו מן השמים, ורק ממה שרואים שהארץ לחה מבינים שירד טל מלמעלה, כן הוא בתושבע"פ שנדמה לחכמים שמחדשים מלבם והם באמת דברי אלקים חיים, והוא דברי אשר שמתו בפיו, וע"ז נקרא אמירה, כמה זאת אמר ואמרת בלבבך אמירה בחשאי.

ולכן כתוב בסוף פר' וילך, שישים את התורה מצד ארון ברית ה', ואומר שם הרמב"ן כי מתחילה כתב את התורה ויתנה אל הכהנים כאשר נאמר למעלה, ולא אמר להם היכן יניחו אותה, ואח"כ נצטוו בשירה הזאת ויכתוב אותה וילמדה את בני ישראל בו ביום, והנה הוסיף אותה על התורה, ויהי ככלות לכתוב הכל בספר התורה, אז צוה אל הכהנים לקוח את ספר התורה הזה ושמעתם אותו מצד ארון ברית ה' אלקיכם, שיהא מונח בארון מן הצד כי מעתה לא יגעו בו כלל להוסיף או לגרוע, משמעות הדבר שצוה להשימו מצד הארון רק לאחר שנתוסף בה השירה, רואים בזה שהשירה היא שלימותה של התורה, שבהוספת השירה הזו נהיתה כל התורה כתורתם דוגמת השירה כמבואר לעיל.

וכאשר אמר להם לישראל את השירה צוה להוסיף אותה לתורה, ואז לשים אותו מצד ארון ברית ה', ונראה לבאר ענינו, שהרי הארון הוא מקום השראת השכינה, ולכן צוה להשים את התורה בארון, דהיינו שהתורה היא עדות להשראת השכינה, שיש לנו את תורתו, ואמר שצוה להוסיף גם את השירה לתורה, משום שבשירה הזו מתבטא הקשר העצמי של ישראל להשי"ת, וכפי הנתבאר שהתורה נהיתה חלק מן הבריאה בזה שהעיד עליו את עצם הבריאה דהיינו את השמים והארץ.

וכן כותב הרמב"ן, ויתכן כי אחרי שכתב את השירה וילמדה את בני ישראל איש איש לשבטיהם, שהביאם לפניו לבית המדרש, כתבה בספר התורה, וצוה לכהנים לקוח את ספר התורה הזה, לומר שגם השירה תהיה מונחת בארון עם התורה, שהיא מכלל התורה כי היא שם לעד, ואמר להם שיקהילו אליו עוד כל זקני השבטים והשוטרים, והעם יאספו עמהם, והנה עשו הכהנים כן והקהילו את העם, והעיד בהם השמים והארץ בהקהל באזני הכהנים וכל העם, ואז אמר לו השי"ת עלה אל הר העברים ונתחייב לעשות כן מיד, ועמד וברך אותם, וזאת הברכה אשר ברך משה, ויכתוב בסוף הספר שנתן לכהנים ואז עשו הכהנים מה שצוה אותם ונתנו הספר השלם מצד ארון הברית, והנה הכל כסדר אמור בתורה. (כונתו בזה לאפוקי מדעת האבע"ז שזאת הברכה נאמרה קודם ולא נכתב על הסדר, ולדעת הרמב"ן הכל נכתב כסדר).

ביאור דבריו הוא, שבכלות משה לכתוב את כל התורה כתב את השירה הזאת, וכפי הנתבאר שהשירה הזאת היא לקראת הסתלקותו של משה מן העולם, ושבזה נעשתה התורה לתורתם של ישראל, וגם העיד עליהם את השמים ואת הארץ, ובזה קבלה התורה משמעות של תורה שאיננה דבר נפרד מחייהם, ועצם חייהם ועצם הבריאה תלויה בזה, משום שהוא ככריתת ברית לישראל, לכן כתב הרמב"ן שיתננה מקודם לזקני ישראל לפני שיכתוב אותה בתורה, וענינו הוא, שנתנו להם בכדי שיסכימו לזה, ואחרי שנתן להם החזירו לו בבית המדרש כלשון הרמב"ן, ורק אחרי שקבל בחזרה את השירה מבני ישראל,

אז נהיתה השירה כמקוימת וכתקפה, ואז כתבו בתורה.

היוצא מזה שכשכתב את השירה בתורה, כתבה כבר באופן שמוסכם לישראל וקבלו את דברי השירה הזאת, ובזה קבלה כל התורה משמעות של תורתם של ישראל ובהסכמתם לזה שבזה נהיתה התורה חלק מחייהם, ואח"כ צוה להשימם בצד הארון, כלומר שנתנו שם כשירה מקוימת ושלימה, ומעתה מונח מצד הארון דהיינו בצד השכינה תורה כזו שהיא חלק מישראל, ואז קבל השראת השכינה בישראל משמעות גדולה שנהיה ממש כחד עם ישראל, כענין קוב"ה אורייתא וישראל חד, שקבלו את התורה כחלק מאתם ממש.

ובזה אפשר לבאר מה שאיתא בגמ' שהמילה "ואעידה בם" היא מהמילים שצריכים להיות בראש העמוד, משום שענין הכתיבה בראש העמוד יש בזה משמעות של התחלה מסוימת של התורה, ובזה שהעיד עליהם שמים וארץ קבלה התורה משמעות מחודשת, וכאילו קבלו תורה באופן מחודשת שהיא תורה שהיא בתוך הבריאה, שנהיה חלק מחייהם.

יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי

יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי, הנה בפשטות הדברים אומר האבן עזרא שמשוה בקש שדבריו יערף כמטר, כלומר שתתקבל ע"י ישראל, ואמרתו תזל כטל, דהיינו שדבריו לא ישובו ריקם אלא יתקבל ע"י ישראל, כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב, כלומר כמו שהיא מרווה ותצמיח האדמה כך יתקבלו דבריו ע"י עם ישראל.

ובעומק הדבר כתבו רש"י והרמב"ן והספורנו, שהכוונה היא על התורה, והוא שיערוף כמטר לקחי כי מה שלקח מן השמים שהוא התורה מן השמים, ואמרתו מן הארץ, והוא התורה שבע"פ, ומרומז כאן תורה שבכתב ותורה שבע"פ, שאמר יערוף כמטר לקחי, שדרשו חז"ל ע"ז שהכוונה היא על התורה, כמו שאמרו כי לקח היא התורה ככתוב כי לקח טוב נתתי לכם, ותזל כטל אמרתי, הכוונה היא על תושבע"פ, וזה מה שאמר הרמב"ן ואמרתו מן הארץ, דהיינו שמבינים את התורה כאן בעולם, וכמו שאומר ר' צדוק שהתורה שבכתב רואים שנתנה ע"י הקב"ה, והוא כמטר שרואים שבא מן השמים, אבל התורה שבע"פ היא כטל, שלא רואים שיורד משום מקום, ונראה כמי שהארץ עצמה הוציאה מעצמה ונרטבה מאליה, וכן הוא בתושבע"פ שהחכמים מבינים אותה מדעתם, והאמת היא שהשכינה מדברת מתוך גרונם, ובלבם מבינים את חכמת אלקים.

ונראה לומר שהדרש נובע מעומק הפשט, שהרי משה אמר להם את השירה, דהיינו

שהתורה נהיתה חלק מאתם עד שהעיד עליהם השמים והארץ, דהיינו שעצם הבריאה תעיד על קדושתם של ישראל, והבריאה תהיה משועבדת לאופן קיומם של ישראל את התורה, ולכן אמר יערוף כמטר לקחי, דהיינו שהתורה תתקבל עליהם כמטר כדבר טבעי, ולא עוד אלא שתזל כטל אמרתי שאמרתי היינו מה שהנני יאמר לכם תזל עליכם ויהא מקובל עליכם כטל. וזה מענינו של השירה, כפי שנתבאר לעיל.

וזה מה שכתוב בעומק דברי רש"י שאומר על הפסוק כשעירים עלי עשב, "מה הרוחות הללו מחזקין את העשבים ומגדלין אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן". כתוב כאן עומק הדבר שנתבאר, שענין השירה היא לומר להם שהתורה היא לא רק כצורה ולימוד דרך הנהגה, אלא היא בפנמיות עצמותם, כמו שהמטר והרביבים מגדלין את העפר ואת האדמה.

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיני

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיני, אומר רש"י כשאקרא שם ה' אתם הבו גודל לאלקיני, ואומר הרמב"ן כי שם ה' אקרא בשמים הבו גודל לאלקיני בארץ, וכל זה הוא מענינו של השירה, דהיינו שמה שמשא ראה בשמים ישראל רואים אותה בארץ, וזהו שלימותו של התורה, דהיינו שהתורה תהיה חקוקה אצלם בלב ויחיו אתה כאן בארץ.

ואומר רש"י שמכאן דרשו חז"ל שבמקדש היו עונים על זכירת השם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, והענין הוא משום שבמקדש ראו את כבוד ה' בעולם, ולכן כשהכהן הזכיר את שם המפורש שפרשו שהזכירו את שם העצם והוא עצמות יתברך, ענו כולם ברוך שם כבוד, שעומק פירושו של ברוך שם כבוד מלכותו הוא, שאומרים שמה שהקב"ה הוא מחוייב המציאות בעצם, שזה שם המפורש, אנו רואים אותו כאן בעולם, כלומר ברוך שם, וכבוד מלכותו היא לעולם ועד, ומלכות פירושו שמה שהקב"ה הוא מציאות מחוייבת בעצם רואים אותו כאן בעולם בבחינת מלכות, שמלכות פירושו מה שהוא מולך, ואת זה רואים מתוך מלכותו, ולדרגה זו הגיעו במקדש, שראו שמלא כל הארץ כבודו, ובמקדש ראו אותו בעין, כי המקדש פירושו הוא שהוא שוכן כאן בעולם, ולכן ענו על הזכרת השם המפורש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כלומר שמה שהזכירו את שם הוי"ה שמשמעותו הוא שהוא היה הווה ויהיה דהיינו שהוא מציאות מחוייבת, את זה רואים בתוך

מלכותו דהיינו בתוך העולם, ושם ראו שאף עצמותו ית' הוא כאן בעולם²

ויש לבאר בזה את מה שאיתא שביוהכ"פ אומרים ברוך שם בקול, וענינו הוא משום שבתורה לא כתיב רק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, וחז"ל הוסיפו לומר ברוך שם כבוד מלכותו, שזה פירוש על ה' אחד, ועומק הדבר הוא, שהרי ה' אחד פירושו שה' הוא מציאות אחד ואין עוד בלתו, כלומר שאין בכלל מציאות אחרת בלעדו, וזה נקרא יחודא עילאה, שפירושו הוא שהוא אחד במציאות, וישראל מוסיפים על זה שלא רק שידועים אנו שהוא המציאות היחידה בעצם, אלא גם כאן בעולם שנראה כאילו שיש עוד דברים, מ"מ האמת היא שאף כאן הוא המציאות היחידה, וזה פירושו של מלכות, כי מלכות פירושו מה שהוא מולך דהיינו בעולם הזה, ולכן אומרים אותו בלחש, כי בגלוי לא רואים אותו רק יודעים אנו שהוא האמת, אבל ביוהכ"פ מגיעים לדרגה כזו שמתבטלין אליו לגמרי ונהיים אחד אתו ממש, ואז מגיעים למדרגה שחיים עם הענין הזה שאף כאן בעולם הוא המציאות היחידה ואין עוד מלבדו, ועומק פירושו הוא שביוהכ"פ אומרים אנו את ברוך שם כבוד בנשימה אחת עם ה' אחד, כלומר שה' אחד הוא אף במלכותו, והוא כהמשך ישיר עם אמירת שמע ישראל ה' אחד.

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט

הפסוק הזה הוא גם מענינו של השירה, דהיינו שרואים אותו בתוך העולם, ואף שלא מבינים דרכו והנהגתו, יודעים שתמים פעלו, דהיינו שכל פעלו היא בשלימות הצדק, וכתוב כי כל דרכיו משפט, ואומר הרמב"ן שפירושו הוא - הרחמים הם, ולא תבא בפועל חסרון אך במשפט, כי המשפט לקל אמונה ואין עוול בצור והמשפט צדיק והצור ישר.

ביאור דבריו, כי יש מידת החסד ויש מידת הגבורה, ושלימות הדבר הוא מידת הרחמים, כלומר שאף כשמתנהג במידת הגבורה מ"מ הוא ברחמים, וזה נקרא רחמים בדין, וזה שלימות ההנהגה, דהיינו שאף בתוך הדין מתנהג ברחמים, כי כשמתנהג במידת החסד, אזי עדיין אינו אומר שמגיע לו מן הדין רק שעקף את הדין, אבל כשמתנהג במידת הרחמים בדין, פירושו הוא שאף הדין הוא עם רחמים, וזה הפירוש הצור תמים פעלו, שמשום שהוא תמים, ולכן כל דרכיו משפט ובתוך המשפט הזה מתנהג ברחמים.

² ואומר ר' צדוק הכהן כי שם ה' אקרא על תורה שבכתב שכל התורה שמא דקודשא בריך הוא, וזה שנלמד מפסוק זה על ברכת התורה לפניה, (וידוע ביאורו של רבינו בעל הבן מלך שלכן מברכים לפני קריאת התורה הברכה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, כי לפני הלימוד אנו מברכין ע"ז שיש לנו את תורתו ית', עוד לפני שלמדנו אותו, ומברכין על עצם הזכות הגדולה שיש לנו את תורתו, ואחר שלמדנו את התורה אנו מברכין אשר נתן לנו תורת אמת, אחר שלמדנו והשגנו בזה שנתן לנו תורת אמת) הבו גודל לאלקינו, נדרש על תורה שבעל פה, דאיתא בגמ' היינו שלא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה וכו' שאין מברכין בתורה תחילה שעיקר תורה שבעל פה להרגיש טעם בתורה שבכתב וכשמרגיש טעם נותן ברכה והודאה וכשאין מברכין היינו שלמדו בלא חשק וטעם וזה נקרא עזבם את תורת.

ולכן מתחיל את השירה בפסוק הצור תמים פעלו, משום שכפי שנתבאר ענינו של השירה הוא לומר שהתורה נהיתה חלק מאתם ורואים אותו גם בעולם, ואומר שמתנהג בעולם באופן של שלימות, דהיינו שרואים שלימות הנהגתו אף בהנהגת העולם, וזה מה שאמר הצור תמים "פעלו", שפעלו פירושו הוא כל מה שפועל ועושה בעולם הוא בתכלית השלימות, וזהו פירוש תמים שהוא שלם, ופעלו מורה על מה שפועל בזה העולם, ואיך רואים אותו, בזה "כי כל דרכיו הוא במשפט" כלומר שמתנהג במשפט שהוא דרך העולם, ובתוך המשפט הזה מתנהג ברחמים וזה שלימות הנהגתו.

וזה עומק פירושו של הכתוב צדיק וישר הוא, דהיינו שהוא בעצם ישר, ומזה נובע שהוא צדיק, שצדיק מורה על ההנהגה דהיינו שמתנהג בצדק, ובזה נהיה כל הנהגתו בצדק, כי מתנהג במשפט בצדקותו, וזה מה שאומר רש"י צדיק וישר הוא, שכולם מצדיקים עליהם את דינו, שבזה שכולם מצדיקים את דינו משמעות הדבר הוא שרואים את צדקת הנהגתו בעולם, וזה שלימות ענינו של השירה הזו, שרואים אותו כאן בעולם ובכל הנהגתו.

שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל, ואומר הרמב"ן שפירושו הוא, שבזה שהשחיתו ונהיו בעלי מום בזה נקראו שאינם בניו, משום שהוא הצור תמים פעלו, וזה הוא ג"כ מענין השירה, שהרי השירה הוא לומר שהם בעצם חלק מן התורה וחלק מאתו ית', ולכן בעת שהשחיתו נעשו בבחינת לא בניו, וזה מגודל דרגתם, כאילו אמרו שבעצם הם קדושים וכן הם צריכים להיות במציאותם, וכשלא מתנהגים באופן הזה, היא חסרון בעצם מציאותם.

הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם, הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך, כאן התביעה היא עליהם בזה שאמר להם עם נבל ולא חכם, והלשון הזה אינה כתובה רק כאן, כי כאן הגיעו כבר לדרגה הזו שנהיו חלק מן התורה, והתורה נהיתה חכמתם ומציאותם, ולכן בעזבם את התורה נהיו עם נבל ולא חכם, כתוב כאן שהתורה היא חכמתם ובהעדר קיומם הרי הם נבלים ולא חכמים, משום שהתורה היא בעצמם והיא חכמתם.

וכן אמר להם הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך, הרי שכאן הטענה היא שהוא אביך קנך היינו שאתה חלק ממנו, והוא עשך שיצרך ביצירה מיוחדת בשבילו, היינו שכל לשון השירה הזו הוא שנהיו חלק ממנו, ולכן בעזבם אותו אבדו את עצמאותם ואת מציאותם, כי כל מציאותם היא רק כשהם חלק בלתי נפרד ממנו.

ואונקלוס תרגם, עמא דקבילו אורייתא ולא חכימא, ואומר הרמב"ן שכוונתו הוא עם שנלאו בעשיית התורה, וכן תרגם אונקלוס להלן על הפסוק בגוי נבל עמא טפשא, כלומר שהוא סובר שפירושו של עם נבל הוא שאינם מבינים את הטוב שבתורה, וכן אומר הרמב"ן

בהמשך דבריו, הזאת הגמולה תגמלו את השם על הטובות שעשה עמכם עם נבל שהוא משלם רעה תחת טובה, ולא חכם לדעת כי לנפשם גמלו הרעה הזאת, לא לקל, וכל זה הוא מהדרגה שהגיעו עכשיו שרואים בתורה טובתם ועצם מהותם, ולכן התביעה היא על שלא ראו בתורה ובעבודה את הטוב והמועיל, ובזה אבדו את מציאותם.

ואמר הלא הוא אביך, ואומר הרמב"ן כי הוא הולידך וגדלך, והוא קנך ששמך קנין כי הוציאך מאין והיית יש, וכל יש קנין הוא לו, וכן אומר הספורנו, הלא הוא אביך, לא אב טבעי הנותן מציאות מה במקרה, אבל הוא אב רצוני שנתן לך מציאות למען תהיה קנינו, מוכן להשיג כך חפצו וסגולתו כי לא היית גוי נחשב כלל, ויכוננך נתן לך הכנות שתהיה מוכן בהם להיות לו לעם סגולה, דהיינו שכל זה הוא בצורת טענה של היותך מציאות של קדושה, ובלעדי הענין הזה אינך קיים.

זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, וז"ל הספורנו "אחר שהשלים הקדמת השירה, אשר בה הודיע שהמכוון ממנו הוא להגיד צדקת הקל יתעלה שהוא קל אמונה להטיב לישראל, וברך ולא ישיבנה ואין עוול במידת דינו נגדם, הואיל משה באר זה בהגדת העבר והעתיד להודיע, ראשונה, כמה היתה כוונת הקל יתברך להשיג זה התכלית בכל המין האנושי בימות עולם ובשנות דור ודור, ואיך כשלא עלה זה הגדיל ה' לעשות להעלות את ישראל אל גרם המעלות כאשר יעשה באחרית הימים עם השרידים אשר יקרא", כלומר שבתחילת הבריאה ברא בריאה כזו שהאדם יהיה בדרגה של שלימות שכל מין האנושי ישיגו את תכלית הבריאה להיות כצלמו וכדמותו, וכשחטאו העלה את ישראל לדרגה הזו, כלומר שהעלה את ישראל לדרגה של צלמו ודמותו, ואמר להם זאת עתה כפי הנתבאר שזה ענין השירה שיגיעו לדרגה של היות בעצם מציאות של קדושה שרואים את כבודו בהם.

"שנית, שנתן להם מקום נכון לעבדו בשמחה ובטוב לבב מרב כל, והמה מרו ושלמו רעה תחת טובה, ומי שהחטיא כוונתו עם כל אלה אין ספק שהוא ראוי לך לעונש נמרץ", כלומר שנתן לישראל הדרגה הזו שיראו את טוב ונעימות שבתורה שיעבדו אותו מתוך שמחה וספוק בהיותם חלק ממנו ולכן בא עונשם בעברם על המצוות.

"שלישית, שבגודל עוונם נפלו במכמרי רשעים והיו ראויים לכליון חרוץ לולי חילול ה' שמנע מזה, רביעית, שהוא לולי כעס אויב, הודיע סיבה אשר בגללה תהיה להם גאולה באחרית הימים, חמישית, הודיע אופן הגאולה ונקמת הקל יתברך נגד צרי עמו, והם חלקי פרשת האזינו, שזכרו ז"ל ונתנו בהם סימן הזי"ו ל"ך" שהם ראשי תיבות של זכור ימות עולם שזה הענין הראשון שיזכרו את ענינו של בריאת האדם בצלמו ודמותו, והדרגה הזו

קבלו בני ישראל שנעשו אלו שרואים בהם את כבודו, והשניה היא ירכיבו על במתי ארץ, דהיינו שהגביה את ישראל לדרגה גבוהה שיחיו אתו מתוך רוב כל, ובזה נעשו חלק ממנו, וירא ה' וינאץ, שהיו ראויים ח"ו לכליון לולי החילול ה', והרביעית הוא לולי כעס אויב והוא הסיבה לגאולה שלא יתחלל שמו בגויים, והחמישית הוא כי אשא אל שמים ידי, והיא הגאולה העתידה, באחרית הימים שזה שלימותם של ישראל בהיותם חלק ה' עמו.

וכשנתבונן נראה שעומק ענינם של כל חמשת הענינים הוא, שישראל הגיעו לדרגה גדולה כזו בהיותם בעצם קדושים וקרובים אליו, ולכן התחיל עם תחילת הבריאה, אף שבשאר התוכחות הזכיר רק את זה שלא שמעו בקולו, וכאן הזכיר את זה שהם אלו שצריכים לראות בהם את כבודו, כי כאן אכן הגיעו לדרגה הזו שהם ממש חלק ממנו, וזה מה שכתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, שהם ממש חלק ה' והם חבל נחלתו, דהיינו שהם ממש אחד אתו, והם תכלית ושלימות מטרת הבריאה.

וכאמור שזה מטרת השירה הזו, כפי הנתבאר לעיל, שאמר להם משה את זה לקראת כניסתם לארץ, ובזה נשלם התורה, ככתוב בפר' וילך ככלות משה לכתוב את דברי התורה זאת על ספר עד תמם, שאומר הרמב"ן שזה מוסב גם על כל התורה, וגם על זה שהוסיף את דברי השירה, שבזה נשלם התורה באופן השלם של היותה לחלק מישראל, וזה כוונת השירה הזאת.

ואכן בסוף השירה כתוב כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם, ואומר רש"י לא לחינם אתם יגעים בה, כי הרבה שכר תלוי בה, כי הוא חייכם, והפסוק הזה הוא המשך של הפסוק שלפניו שכתוב שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצוו את בניכם וכו', היינו שפירושו של לא דבר רק הוא מכם שבדאי אין הכוונה לומר שהתורה היא לא דבר רק כפשוטו, כי זה פשוט ואין צריך לפנים, אלא הכוונה היא לומר שהתורה היא לא ריק ממכם, דהיינו שאיננה דבר נפרד מכם, אלא היא חייכם, וזה תוכן ושורש של השירה הזו לומר שהתורה היא חלק מחייכם.

ואומר האבע"ז כי הוא חייכם, כטעם יראת ה' תוסיף ימים, ועוד שתהיו בארץ טובה ולא בגלות, וכוונתו להמשך הפסוק ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה, עומק דבריו שכאן בא לומר שהתורה היא עצם חיינו וזה שורש ויסוד היותם בארץ.

יסבבנהו יבננהו יצרנו כאישון עינו

ימצאהו בארץ מדבר ובתהו יליל ישימן יסבבנהו יבננהו יצרנו כאישון עינו, כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו, ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר.

הנה כשנתבונן בלשון הכתובים כאן, נראה שכשבא להוכיח להם על עזבם את תורתו, אמר להם את זה שהקשר של הקב"ה עם ישראל הוא בדרך אהבה וקשר עצמי ופנימי ובדביקות, וכפי שנתבאר שכל זה הוא ענינו של השירה הזאת, היות ישראל בדרגה כזו של דביקות בעצם, ואמר "יסבבנהו" שרש"י מבאר שהכוונה היא על היותם במדבר שסבבם והקיפם בעננים וסבבם בדגלים, ונתבאר במקומו שענין הדגלים הוא שחיו אתו כמלך בגדוד ונהיו כצבאותיו, שהוא קשר אחד שהם צבאותיו, "יבננהו", אומר רש"י שיבננהו שם בתורה ובינה, כאן גם אמר להם את נתינת התורה לישראל באופן של הבנת התורה, והוא ג"כ בבחינת תושבע"פ, וכן כתב כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, שהכל הוא ענין של קרבה וידידות וקשר עצמי, וכן כתוב ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר, ואומר הרמב"ן ע"ז שלא תהא רשות אף בעתיד לאחד משרי האומות העולם לבוא ולשלוט בכם, כלומר שאף שטבע הקב"ה טבע בעולם שיש שרים ומזלות, מ"מ ישראל הם ברשותו של מקום באופן ישיר, וכל זה הוא מענינו של השירה הזאת כפי שנתבאר לעיל.

ירכיבהו על במתי ארץ ויאכל תנובות שדי וינקהו דבש מסלע ושמן חלמיש צור חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים וכו', כל זה הוא מענינו של השירה, דהיינו שכשבא לומר להם את הקשר שלו עם ישראל, אומר אותו בצורה של החיים הטבעיים שראו שהוא באופן מיוחד ונעלה ומוצלח מאד, וזה נובע מזה שהגיעו לדרגה גדולה כזו שאף הטבע האיר להם, וגם זה הוא ענינו של השירה כנתבאר.

ולכן כשתבע אותם אמר להם ג"כ בענין הזה, ככתוב "וישמן ישורון ויבעט, שמנת עבית כשית ויטש אלוק עשהו", ועומק הענין הוא שהיות שהגיעו לדרגה הגדולה הזו שעצם חייהם הם חיים קדושים ונעלים והם מציאות של קדושה, וכשניצלו את השפע הזה לעבור על מצוותיו, הענישם, כי כל מטרת הברכה והשפע היתה בכדי שיחיו בדרגה הנעלה הזו שהכל הוא כבודו ונמצא בעצם חייהם, ולכן היתה התביעה אליהם על שלא הכירו בזה.

צור ילדך תשי, כלומר שכאן תבע אותם על זה שעזבו את צור אשר ילדם היינו שהגיעו לדרגה של השגה שעצם יצירתם היתה בשבילו ועצם חייהם הוא לחיות אצלו, ולכן היתה הטענה אליהם שעזבו את מי שעשאם.

ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם, כתוב כאן כי רק יסתיר את פניו וזה יגרום

לכל הצרות, כי כאשר כל חיהם הוא חיים של קדושה ומציאות אחד אתו, ולכן כשאין נמצא בתוכם אז נאבד זכות קיומם.³

לולי כעס אויב אגור פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידנו רמה ולא ה' פעל כל זאת, ואומר הרמב"ן והטעם בטענה הזאת איננה כרוצה להראות כוחו בין שונאיו, כי כל הגוים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו, אבל השי"ת ברא האדם בתחתונים שיכיר בוראו ויודה לשמו הגדול יתברך, ושם הרשות ביזו להרע או להטיב, וכאשר חטאו ברצונם וכפרו בו כולם, לא נשאר רק העם הזה לשמו ופרסם בו באותות ובמופתים, כי הוא אלקי האלהים ואדוני האדונים ונודע זאת בכל העמים, והנה אם ישוב ויאבד שמם ישכחו העמים את אותותיו ואת מופתיו ומעשיו ולא יסופר עוד בהם, ואם אדם יאמר כן יחשבו כי היה כח המזלות והכוכבים וחלף עבר, והנה תהיה כונת הבריאה בטלה לגמרי, שלא ישאר בהם מאומה.

כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם

וממשיך הרמב"ן "וזה טעם כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם, שיזכיר להם ברחמים כי הם עמו מאז ויזכור כי הם עבדיו שעמדו לו בגלותם כעבדים לסבול הצרות והשעבוד, וכענין שנאמר ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו, וכבר רמזתי בבריאת האדם סוד נשגב ונעלם צריך ממנו שנהיה לו לעם והוא יהיה לנו לאלקים כענין שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו אף עשיתיו".

ואולי אפשר לבאר את מה שאומר "וכבר רמזתי הסוד בבריאת האדם", שהכוונה היא על

³ ורבינו בעל הבן מלך ביאר ששירת האזינו התקייים בשואה, ואמר שכל הצרות האיומות נבעו מזה שהקב"ה הסתיר פניו מהם, כלומר שלא היו רק בבחינת עונש, אלא שכשהסתיר פניו מהם אז נהיו להפקר רח"ל, וזה כוונת הכתוב אמרתי אפאיהם, שפירש רש"י בפירוש אחד שיהיו להפקר כפיאה, וענינו הוא שבגלות קיומם של ישראל הוא שהם בעצם עם קדוש, ולכן הוא נמצא אתם אף בגלותם, ולכן כשלא שמעו בקולו, אז נענשו בעצם קיומם ואבד עצמאותם, אמנם אף בתוך ההסתרה הפנים ראו שיש ה' בקרבם בזה שלא נתן לכלותם, ואכן אח"כ נתרבו וונעצמו באופן גדול ואדיר כזה, ועלו בדרגות נעלות, והסביר את התופעה הזו משום שישראל נהרו אליו ורצו בקרבתו על אף כל הצרות שעבר עליהם, וזה הראה על הדביקות בעצם ושלא בשביל שום דבר חיצוני, שאף שעבר עליהם מה שעבר מ"מ לא ויתרו עליו, ובנו את עם ישראל במסירות נפש גדולה עד מאד, ונראה שזה ג"כ מעניני השירה הזאת, משום שאף אחרי שנתקיים דברי השירה הזאת, מ"מ התקרבו ונהרו אליו במסירות, הרי זה משום שהגיעו לדרגה גדולה כזו של דביקות בעצם ממש, וכפי שיבואר בהמשך בעזה"ת.

מה שביאר בפר' בראשית "להודיע כי לא באה לו מן היסודות כאשר רמז בנפש התנועה, גם לא בהשתלשלות מן השכליים הנבדלים, אבל היא רוח ה' הגדול מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן בו, דהיינו מאן דנפח מדליה נפח", דהיינו שהקב"ה ברא את האדם בכדי שיראו אותו על ידו כאן בעולם, ולכן אמר כאן שבישראל רואים שלימות מטרת הבריאה, ולכן יתנחם על עבדיו בכדי שיראו את כבודו בעולם.

ויש להוסיף ולומר, שאמר הרמב"ן יזכור כי הם עבדיו שעמדו לו בגלותם כעבדים לסבול הצרות והשעבוד, וכענין שנאמר ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו, כלומר שאחרי הגלות יתבאר שהם בנים אמיתיים שאינם נפרדים ממנו אף בעברם את הצרות והשעבוד, ובזה ייראו שהם בנים, כלומר שאהבתם אינה תלויה בשום דבר, אלא הם אחד אתו, ויש לומר שלזה התכוון הרמב"ן באמרו שהוא סוד בריאת האדם, שהרי התורה התחילה בבריאת האדם שהוא היה מטרת הבריאה שיראו בו את כבודו בעולם, שהרי כל מטרת הבריאה הוא שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, ובאדם נהיה מטרת הדבר, שהרי האדם נברא עם דעה עצמית ועם בחירה, כמו שהרמב"ן אומר ובידו להרע או להטיב, וכשבוחר לעבוד את השי"ת מעצמו, פירושו הוא שכל הבריאה אף מי שיש לו דעה עצמית הכל הוא כבודו והכל מתבטל אליו, ביאורם של דברים שהתורה מסתיימת במה שהתחילה, דהיינו שהתחילה בבריאת האדם שהוא תכלית הבריאה בכדי שיראו בו את כבודו בעולם, ואז לא עמד האדם במטרתו, וכאן סיים בזה ששלימות הדבר יהיה בעת שהאדם – דהיינו ישראל - בעצמו ידבק אליו, והדביקות יהיה מצד עצמו ללא שום סיבה חיצוני אלא שירצה את הקשר, וזה יהיה שלימות הבריאה.

ולכן כאן בשירת האזינו אומר שאחרי שיעברו ישראל את כל הצרות והגלויות ונשארו אתו ית', בזה יבא כל הבריאה לשלימות מטרתו, שהכל נתבטל אליו ית', ולכן צוה לשים את כל התורה וגם את השירה הזאת בצד הארון, וכפי שנתבאר לעיל שהשימה בארון כוונתו הוא שמונח בצד השכינה כי בזה נהיתה השראת השכינה כאן בעולם באופן שלם ממש.

ויש לומר שזה כוונת הכתוב כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו, שבזה שיקום דם עבדיו, שעומק הדבר הוא שהקב"ה יחזיר אותם בדרגה הנעלה הזו אחרי שעברו את הגלויות והצרות, בזה יכפר אדמתו, ואומר רש"י וכפר אדמתו ומה היא אדמתו עמו, כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת, ויש לבאר עומק הדבר, שהרי הארץ פירושו החיים בטבע אתו, ולכן אחרי הגלות יגיע ענין הארץ לשלימותו, כלומר שאם אחרי כל הגלויות נשארו נאמנים לה', פירוש הדבר הוא שהקשר הוא נצחי באופן חזק ועצמי.

ולכן כתוב ועל עבדיו יתנחם, ודרשו חז"ל ע"ז כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת, ונתבאר

כבר שנחמה פרושו חרטה, כלומר שאחרי שובם אליו ואחרי שישבו אלינו ברחמים גדולים, אז יתבאר שכל הצרות וגלויות שעברנו היתה בכדי להביאנו לדרגות הגדולת האלו שלא יכולים אנו להגיע אליהם בלי זה, ואז יתחרטו על מה שבכו ע"ז, עומק הדבר שאז יראו שהכל היה טובה, וכל זה יגיע לשלימותו בעת הגאולה העתידה שאז יראו כולם את כבודו בעולם.

שירת האזינו שלימותם של ישראל

ונביא את דברי הרמב"ן וז"ל: "והשירה הזאת אשר היא בנו לעד אמת ונאמן, תגיד בביאור כל המוצאות אותנו, הזכירה תחילה החסד שעשה עמנו הקב"ה מאז שלקחנו לחלקו, (כוונתו על הפסוק כי חלק ה' עמו), והזכירה הטובות שעשה לנו במדבר ואשר הנחילנו ארצות הגויים הגדולים והעצומים, ורוב הטובה והעושר והכבוד אשר הנחילנו בה, וכי מרוב כח הטובה מרדו בו לעבוד עבודה זרה, והזכירה הכעס אשר היה מלפניו עליהם עד ששלח בהם בארצם דבר ורעב וכו' ואח"כ פזר אותם בכל רוח ופאה, וידוע הוא כי כל זה נתקיים ויהי כן, ואמרה השירה כי בסוף ישיב נקם לצריו ולמשנאיו ישלם, והטעם כי עשו כל הצרות עמנו לשנאתו של הקב"ה כי לא ישנאו את ישראל בעבור שעשו ע"ז כהם, רק שלא יעשו כמעשיהם, ויעבדו את הקב"ה וישמרו את מצוותיו, ולא יתחתנו בהם ולא יאכלו מזבחייהם ויבזו הע"ז שלהם ויבערו אותם ממקומותיהם, כענין שנאמר כי עליך הורגנו כל היום, (היינו שאף בגלותם לא עזבו אותו ולא יתערבו בגוים), אם כן לשנאתו של הקב"ה יעשו בנו כל הרעות האלה, והם צריו ומשנאיו ועליו להנקם מהם.

תוכן דבריו הוא, שעומק דברי השירה היא, שיראו שהקשר בין ישראל להקב"ה הוא קשר בעצם, כי אף בהיותם בארץ אויביהם, ואף שנתרחקו באופן כזה שגרשם מארצו, מ"מ לא יתערבו בגויים ולא ילמדו ממעשיהם ויבערו את ע"ז שלהם, ואז יראו שסיבת הצרות שסבלו מן הגויים היא בשנאת הגויים את הקב"ה כלשונו, ואז יראו שהדבקים באמת בהקב"ה הם ישראל, גם בזה שאף בהיותם במצב רחוק כזה מ"מ נשארו נאמנים לו, ואף בזה שאז יראו את הפנים האמתיים של אומות העולם ואת יחסם להקב"ה, ואז יבורר האמת מי הם הדבקים באמת אליו ית', וכ"ז הוא שורש ויסוד השירה הזו שנתבאר שהוא היות התורה והמצוות בעצם מציאותם של ישראל.

ונוראות כותב הרמב"ן "והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, (כלומר שבשירה הזאת לא אמר להם בדברי התוכחה שבאם ישובו ישראל בתשובה על עוונם אזי יחזירם וישיבם אליו), רק היא שטר

עדות שנעשה הרעות ושהוא ית' יעשה בנו תוכחות חימה, אבל לא ישבית זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו, אם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כרחך של מינים, וכן הזכירו בספרי, "גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד ויש בה בעולם הזה ויש בה בעולם הבא", ולזה רמז הכתוב שאמר ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזניהם, הזכיר "כל" להגיד שהיא כוללת כל העתידות למו, ואם היא קטנה בדבור כי ביאר להם ענינה הרבים".

תוכן דבריו הוא, שהשירה הזו מדברת בעצם מציאותם של ישראל ללא קשר לעבודתם, אלא רק בעצמותם, ושהם אלו שרואים בהם את כבודו ית', וכאשר יגיעו לדרגה השפילה של הגלות והשיעבוד אז יתגלה עצמותם האמיתית.

ביאור הדברים שמטרת השירה היא שכתוב בה שלימותם של ישראל, שקדושים בעצם, וששלימות הענין תהיה בעת הגאולה העתידה שאז יראו שהם דבקים אליו בעצם, שאף שעבר עליהם כל המאורעות מ"מ נשארו דבוקים וחבוקים בו.

וכן אומר הרמב"ן, שכל השירה מדובר על הגאולה העתידה, כי בבנין הבית שני לא הרנינו גויים עמו רק לעגו להם, ובימים ההם לא השיב נקם לצריו ולא כפר אדמתו עמו, עומק דבריו הוא שכאן מדובר על שלימותם של ישראל שיראו את כבודו בעולם ע"י זה שיראו שהקשר שלו עם ישראל הוא קשר עצמי ותמידי ובעצם מציאותם, וכפי שהתבאר שזה תוכן השירה הזאת, וכפי שנתבאר ג"כ שבזה מגיע ענינו של התורה לשלימותה בהיותו תורתם שלהם והם חלק בלתי נפרד מהם.

ואומר הרמב"ן "ואילו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית כן, היו ראויים להאמין בה, מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד, אף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדבר האלקים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו, אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו, עליו השלום.

וראה את ארץ כנען

הנה אחר שאמר משה את השירה ישראל אמר לו הקב"ה עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני יריחו וראה את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל לאחזה, ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל עמך וכו', כי מנגד תראה את הארץ

ושמה לא תבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל.

הנה הצווי הזה שיעלה אל הר העברים ויראה משם את הארץ כתוב גם בפר' פינחס, ויש לבאר חזרתו על הדברים.

ונראה לבאר על דרך שנתבאר שם, כי זה שאמר לו הקב"ה שיראה את הארץ מבאר רבינו בעל הבן מלך שלא היתה רק בכדי שיראה את הארץ כי לא יבא שמה, אלא היתה בזה ג"כ ענין של נתינת את הארץ לישראל על ידו, כי היות ולא יוכל לעבור והקב"ה רצה שמה יהיה זה שיתן את הארץ לישראל, לכן אמר לו שיראה את הארץ, שיש בזה ענין של נתינה בזה שרואה את הארץ (כדוגמת קנייה ע"י ראייה), עי"ש שהארכנו בענין הזה, ושם התבאר שמה שהיה צריך לחלק את הארץ בגורל היה ג"כ מן הטעם הזה שבזה יהיה הוא מי שנתן להם את הארץ, משום שרצון הקב"ה היה שמי שהוציאם ממצרים יהיה זה שמכניסם לארץ ובזה תהיה הכניסה לארץ כשלימות של היציאה ממצרים.

ויש לומר שלכן חזר ואמרו עתה עוד הפעם, ראשית ששם אמר לו את זה משום ששם מדובר בחלוקת הארץ, ולכן אמר לו שיראה את הארץ, שזה ג"כ חלק מנתינת הארץ, וכמו שאומר הרמב"ן שם שלא אמר לו שם שיעלה אז, אלא משום שצוה לו אז לחלק את הארץ לכן אמר לו שיעלה בעת פטירתו לראות על הר העברים לראות את הארץ, ואמר לו את זה אז שאמר לו שיחלק הארץ ואמר לו שגם יראה את הארץ בשעתו, וכ"ז הוא משום שזה חלק מנתינת הארץ, וכאן אמר לו למעשה שיראה אותו בפועל לפני מותו, כי כאן עלה כבר שם בכדי לראותו בפועל, ולכן כתוב כאן בדיוק המקום היכן שיעלה דהיינו בארץ מואב בהר נבו.

אבל יש עוד ענין עמוק בזה, כי כאן אמר לו שיעלה לראותו אחר שסיים לתת את התורה באופן המבואר, שבארנו ששלימות הענין נעשה בשירת האזינו, שנתבאר שזה היתה שלימותה של התורה שנתן להם בצורה של חיים בעצם, ואמר לו שעתה יתן להם את הארץ בענין הזה, בכדי שיכנסו לארץ עם התורה הזו שנתנה להם בבחינת הארץ שהוא תורת חיים שחיים אתו בעצם.